

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОЄКТУВАННЯ СИСТЕМИ ГАНТУВАННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРСЬКИХ КАДРІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ, ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

CONCEPTUAL APPROACHES TO DESIGNING A QUALITY ASSURANCE SYSTEM FOR TRAINING OFFICERS IN THE HIGH SCHOOL OF UKRAINE

У науковій статті розкриті концептуальні підходи до проєктування системи гарантування якості підготовки офіцерських кадрів у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти. Висвітлена система методів теоретичного та емпіричного дослідження, загальні наукові методи порівняльного аналізу, інтерпретація практики реальної бойової діяльності в освітньому процесі вищого військового навчального закладу під час підготовки майбутніх офіцерів. Наголошено, що кожна базова система у процесі професійної підготовки офіцера Збройних сил України повинна вирішувати специфічні завдання такої підготовки, які ми називаємо аспектами. Результат самої системи може бути отриманий не шляхом простої суми результатів впливу різних засобів (елементів) підготовки, а тільки під час впливу засобів підготовки. Наголошено, що наукова новизна полягає в обґрунтуванні та практичній реалізації системного підходу в освітньому процесі вищого військового навчального закладу для забезпечення міждисциплінарних зв'язків між системами професійної підготовки і створення сприятливих організаційно-педагогічних умов для цілеспрямованого розвитку особистості майбутнього офіцера – захисника Батьківщини.

Доведено, що результатом функціонування системи – процесу професійної підготовки майбутніх офіцерів – є високий рівень готовності курсантів до практичної діяльності, якого можна досягти тільки завдяки упорядкуванню системи на підставі принципів об'єктивності, комплектності, конкретно-історичного (генетичного) підходу, системності, протиріч педагогічного досвіду. Перспективою подальших досліджень є залучення системного підходу в освітній процес підготовки військовослужбовців Збройних сил України з урахуванням освітніх стандартів країн – членів НАТО.

Ключові слова: військова освіта, системний підхід, професійна підготовка, військовослужбовці, засоби (елементи) системи

підготовки військовослужбовців, фахова компетентність, майбутні офіцери.

The scientific article applies conceptual approaches to the design of the quality assurance system for training of officers in higher military educational establishments and military educational units of institutions of higher education. System of methods of theoretical and empirical research, general scientific methods of comparative analysis, interpretation of the practice of real combat activity in the educational process of a higher military educational establishment in the training of future officers. It has emphasized that every basic system in the process of professional training of an officer of the Armed Forces of Ukraine should solve specific tasks of such training, which we call aspect. The result of the system itself can be obtained not only by the mere sum of the results of the effects of the various means (elements) of preparation but only by the influence of the means of preparation. It is emphasized that the scientific novelty is to substantiate and practical implementation of a systematic approach in the educational process of a higher military educational institution for ensuring interdisciplinary links between systems of professional training and creation of favorable organizational and pedagogical conditions for the purposeful development of personality of individuals of the future personality.

It has proved that the result of the functioning of the system – the process of professional training of future officers – is a high level of readiness of cadets for practical activity, which could be achieved only by ordering the system based on the principles of objectivity, completeness, specific-historical (genetic) approach, systematic, contradiction pedagogical experience. Prospects for further research are the involvement of a systematic approach in the educational process of training of military personnel of the Armed Forces of Ukraine with taking into account the educational standards of NATO member countries.

Key words: military education, systematic approach, professional training, military, means (elements) of the system of training of military personnel, professional competence, future officers.

УДК 35. 071.1

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-1-16>

Рижиков В.С.,

докт. пед. наук, професор,
провідний науковий співробітник
Науково-дослідного центру
Військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Горячева К.С.,

канд. екон. наук, доцент,
ст. науковий співробітник
Науково-дослідного центру
Військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Застосування системного підходу в педагогічних дослідженнях дозволяє досліджувати об'єкт цілісно та забезпечувати стабільну послідовність процесу дослідження. Складниками освітньої системи, її основними ознаками і властивостями є наявність взаємопов'язаних та взаємозумовлених компонентів, які, підпорядковуючись єдиному цілому, мають певну самостійність, та ієрархічність системи. Наприклад, вищий навчальний заклад – це водночас і соціально-педагогічна система, і системоутворюючий компонент освіти.

Вищий військовий навчальний заклад (далі – ВВНЗ) повинен забезпечити підготовку фахівців із високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, чому має сприяти застосування системного підходу в підготовці військових фахівців усіх ступенів освіти і ланок управління.

Наукова **новизна** стосується наукового обґрунтування та практичної реалізації системного підходу в освітньому процесі ВВНЗ для забезпечення міждисциплінарних зв'язків між системами професійної підготовки і створення сприятливих

організаційно-педагогічних умов для цілеспрямованого розвитку особистості майбутніх офіцерів – захисників Батьківщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання, що стосуються теорії системного підходу і системності, відображаються в працях таких науковців, як Б.Г. Ананьев, П.К. Анохін, Б.Ф. Ломов, В.С. Мерлін, К.В. Судаков, Д.В. Чернілевський. Проблему методології системного дослідження відображено в працях І.В. Блауберга, В.М. Садовського, Е.Г. Юдина. Методологію в освіті системи та системного аналізу досліджують Р.М. Макаров, С.О. Сисоєва.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У публікаціях названих учених не представлено наукове обґрунтування концептуальних підходів до проектування системи гарантування якості підготовки офіцерських кадрів у ВВНЗ та у військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти.

Метою статті є теоретичний аналіз і наукове обґрунтування методичних особливостей започаткування системного підходу і теорії системності в освітньому процесі вищого військового навчального закладу з врахуванням сучасних вимог щодо підготовки офіцерів за світовими стандартами.

Виклад основного матеріалу. Актуальність системного підходу у військовій освіті викликана такими чинниками: введенням в дію нових нормативно-правових актів з безпекової та оборонної політики держави, курсом на досягнення оперативної і технічної сумісності зі збройними силами держав – членів НАТО, проведенням ООС, зміною форм і видів збройної боротьби, розробленням нових поколінь озброєння та військової техніки, комплексною, модульною їх побудовою, особливостями функціонування, бойового застосування, експлуатації й обслуговування, інформатизацією, комп'ютеризацією та автоматизацією усіх сфер військової діяльності, зміною підходів до інтеграції з цивільною освітою, можливостями динамічного програмування та моделювання будь-яких процесів, дій, ситуацій, зростанням достовірності прогностичних даних для прийняття різних рішень на основі здобуття потрібної для цього інформації сучасними засобами спостереження, зв'язку та розвідки, актуальністю переходу від інформаційної моделі підготовки фахівців до моделі компетентностей, необхідністю перегляду змісту освіти, формування його на засадах системності, запровадженням інформаційних, інноваційних технологій і засобів навчання, інтегрованих навчальних середовищ, адекватних змісту освіти, спрямованих на формування та розвиток у військових фахівців системи компетентностей, переглядом поглядів на структуру, терміни та етапи теоретичної та практичної підготовки військових фахівців у ВВНЗ і навчальних центрах, необхідністю покращення

контрольно-діагностичних процедур і матеріально-технічного забезпечення підготовки військових фахівців [1].

Забезпеченням якості підготовки офіцерських кадрів з урахуванням досвіду країн – членів НАТО є система освіти з багатоплановим проектуванням, яка охоплює такі аспекти: наявність науково-педагогічних кадрів відповідного рівня кваліфікації, а також фінансових, матеріальних, інформаційних, навчально-методичних та інших ресурсів; вироблення чітких вимог до контингенту курсантів та їх практична реалізація під час прийому (конкурсного відбору) на навчання; організація навчального процесу, адекватна сучасним тенденціям розвитку національної та світової підготовки військовослужбовців та рівню розвитку суспільства й економіки; визначення умов та параметрів системи атестації курсантів; розроблення та реалізація нових освітніх технологій; контроль освітньої діяльності та якості підготовки військових фахівців на всіх етапах навчання і на всіх рівнях – ВВНЗ, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (далі – ВНП ЗВО), держави, на міжнародному рівні.

В Україні політика у галузі військової освіти, яка була зорієнтована на забезпечення сучасного рівня підготовки усіх військових кадрів, почала формуватися відразу після проголошення незалежності. Тоді до юрисдикції України перейшла досить потужна мережа закладів військової освіти СРСР, яка перебувала на її території. Це 34 військово-навчальні заклади (2 академії, 30 вищих та 2 середніх військових училища), 74 кафедри військової підготовки студентів цивільних вищих навчальних закладів за програмою офіцерів запасу, 204 учбові центри.

Головним результатом процесу тривалого реформування системи військової освіти в Україні стало створення сучасної мережі військових навчальних закладів, що здійснюють освітню діяльність на підставі ліцензій відповідно до прийнятих стандартів освіти і передбачають видання випускникам ВВНЗ документів про вищу освіту державного зразка за умови акредитації напрямів і спеціальностей підготовки випускників.

Вищий військовий навчальний заклад – це вищий навчальний заклад державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації військових фахівців для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та / або методичну діяльність. ВВНЗ створюються, реорганізуються та ліквідуються рішенням Кабінету Міністрів України за поданням Міністерства оборони України.

Системний підхід не існує у вигляді чіткої методики з визначеною логічною концепцією. Це система, утворена із сукупності логічних прийомів, методичних правил та принципів теоретичного дослідження, що виконує евристичну функцію взагалі системі наукового пізнання [2]. У європейському освітньому просторі система гарантування якості підготовки фахівців базується на стандартах та нормах, основних принципах гарантування внутрішньої та зовнішньої якості вищої освіти.

У ході дослідження на основі системного підходу необхідно зауважити, що система і об'єкт дослідження не становлять єдність, не є тотожними, в одному об'єкті може бути кілька систем. У будь-якій педагогічній системі процес навчання і виховання протікає в умовах видозміни педагогічних цілей і виникнення нових завдань у галузі навчання і виховання під час розвитку суспільства, постійного оновлення наукової інформації, на основі якої формуються навчальні предмети в умовах удосконалення наявних та створення нових методів навчання і виховання, а також постійного оновлення контингенту учнів і педагогів. Саме системний підхід дає викладачеві змогу здійснювати викладання свого предмету в нерозривному зв'язку з іншими фаховими дисциплінами, чітко визначати пріоритетні напрями викладання, структурувати навчальні завдання [3].

Результат системи може бути отриманий не шляхом простої суми результатів впливу різних засобів (елементів) підготовки, а тільки під час впливу засобів підготовки. Отже, професійна надійність офіцера не може бути сформована жодним із засобів підготовки окремо, а тільки сумою всіх професійних підготовок майбутніх офіцерів у ВВНЗ. Для залучення запрограмованого результату необхідно так розташувати елементи (засоби підготовки) системи, щоб їх взаємодія набула характеру взаємодії для отримання сфокусованого результату [4].

Результатом функціонування системи – процесу професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ – є високий рівень готовності курсантів до практичної діяльності, якого можна досягти тільки завдяки упорядкуванню системи на підставі певних принципів, до яких віднесено принцип об'єктивності, комплектності, конкретно-історичного (генетичного) підходу, системності, протиріч педагогічного досвіду. Це надає можливість цілеспрямовано організувати специфічне функціонування всіх підсистем професійної підготовки майбутніх офіцерів та їх ефективну взаємодію відповідно до аспектних та загальних мети та завдань.

ВВНЗ повинен забезпечити підготовку фахівців з високим рівнем професіоналізму, компетентності, інтелектуального розвитку, загальної та військово-професійної культури, чому має сприяти застосування системного підходу в підготовці

військових фахівців усіх ступенів освіти та ланок управління.

Елементами системи у професійній підготовці у ВВНЗ є такі засоби підготовки: теоретична підготовка, професійно-бойова підготовка, морально-політична підготовка, психолого-педагогічна підготовка, психофізична підготовка.

Для досягнення запрограмованого результату системи (високого рівня професійної підготовки майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки у ВВНЗ) необхідно провести упорядкування системи на підставі визначених закономірностей (принципів), які повинні так вплинути на різні засоби підготовки, щоб у результаті сформувався визначений високоорганізований, гнучкий комплекс із множини можливих інтегративних утворень у відповідь на вплив середовища.

Включення елементів професійної підготовки до системи та їх упорядкування повинно забезпечити узгоджену і взаємопов'язану систему адаптації, аби організм розвивав адаптаційні системи у відповідь на інформаційний вплив кожного засобу підготовки, не руйнуючи, а посилюючи і добуваючи адаптаційний комплекс, який формується під інформаційним впливом інших засобів (елементів) системи. Отже, фіксація елементів (засобів) у системі професійної підготовки у ВВНЗ повинна проходити за визначеними інтерактивними зв'язками. Професійна надійність офіцера не може бути сформована жодним із засобів підготовки (наприклад, психофізичної) окремо, а тільки сумою всіх професійних підготовок майбутніх офіцерів у ВВНЗ. Для залучення запрограмованого результату необхідно так розташувати елементи системи, щоб їх взаємодія набула характеру взаємодії для отримання сфокусованого результату. Одними з важливих ознак системи є неможливість елемента існувати поза системою і руйнування системи у разі вилучення елемента.

Результати досліджень, які проводилися для покращення підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ, але без врахування всієї структури, не можуть бути випадку включеними до системи, аби набути цілісного інтегративного характеру. Унаслідок взаємодії з іншими засобами підготовки певний ефективний засіб може змінюватися або набувати нових якостей, що не враховуються у дослідженні, проведеному у системній організації. Це впливає на отриманий сфокусований результат професійної підготовки у ВВНЗ.

Інтеграція однойменних аспектів базових систем утворює систему професійної підготовки офіцера ЗСУ. Фокусування зусиль педагогічної системи в досягненні єдиного запрограмованого результату – професійної підготовки у ВВНЗ – повинно здійснюватися цілеспрямованою організацією, спеціальними дидактичними принципами, що дозволяють отримати високу ефективність при

різнохарактерній дії індивідуальних інформаційних процесів.

Базові системи професійної підготовки у ВВНЗ мають умовний рівень імплементації у навчальному процесі. Проте основою схематичного зображення є не від'ємність всіх систем у підготовці майбутнього офіцера ЗСУ, а взаємозамінність. Відсутність будь-якої однієї системи підготовки призводить до сумних наслідків, що виражаються у погано сформованій готовності офіцера ЗСУ до професійної діяльності. Теоретично готовність до професійної діяльності може бути сформована, тобто знання, навички і уміння повністю набуті, але важливим чинником залишається те, чи сформована психологічна готовність до професійних дій під час екстремальної ситуації. Отже, підготовка офіцера ЗСУ у ВВНЗ є системною. Такий висновок уможлиблюється з огляду на викладений матеріал наукової статті.

Результатом функціонування системи – процесу професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ – є високий рівень готовності курсантів до практичної діяльності, якого можна досягти тільки завдяки упорядкуванню системи на підставі певних принципів, до яких нами віднесено принципи об'єктивності, комплектності, конкретно-історичного (генетичного) підходу, системності, протиріч педагогічного досвіду. Це надає можливість

цілеспрямовано організувати специфічне функціонування всіх підсистем професійної підготовки майбутніх офіцерів та їх ефективну взаємодію відповідно до аспектичних та загальних мети та завдань.

Системний підхід часто застосовують для аналізу педагогічних об'єктів і процесів. Вважаємо, що підготовка у ВВНЗ винятково через системний підхід із дотриманням чітко визначених форм і методів підготовки військовослужбовців сприятиме формуванню індивідуального професійного стилю майбутнього офіцера, розвитку ініціативності та креативності, що є основними критеріями оцінювання ефективності діяльності військовослужбовця у сучасних умовах ведення бою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности. Москва. 1978. 391 с.
2. Шабанова Ю.О. Системный підхід у вищій школі : підручник ; М-во освіти і науки України ; Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ : НГУ, 2014. 120 с.
3. Анохин П.К. Общие принципы теории функциональной системы Москва : Наука, 1980. 112 с.
4. Власенко О.М. Практичне застосування системного підходу в моделюванні науково-дослідної роботи студентів. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 268–278.